Mem internetowy jako gatunek wypowiedzi[1]

Krzysztof Gajewski
Instytut Badań Literackich PAN

Wrocław, 25-26 kwietnia 2017

[1] Projekt „Tryumf amatora. Kultura uczestnictwa w świecie elektronicznych mediów cyfrowych"

Spis treści

Mem i memetyka. Definicje

Metodologia i korpus badawczy

Problemy genologii memów internetowych
- Próby systematyki
- Przykłady

Mem i memetyka. Definicje

Mem wg Richarda Dawkinsa

Richard Dawkins

- mem to jednostka przekazu kulturowego, jednostka naśladownictwa
- przykłady: „melodie, idee, obiegowe zwroty, fasony ubrań, sposoby lepienia garnków, budowanie łuków”[2]
- darwinizm kosmiczny

[2] Dawkins, Samolubny gen, 1976, s. 244.

Memetyka

- Daniel Dennet: niebezpieczne memy (1992)
- Richard Brodie: mempleksy — wirusy umysłu (1997)
- Mariusz Biedrzycki: genetyka kultury (1998)
- Susan Blackmore: maszyna memowa (1999), por. Dawkins: maszyna genowa
- Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska: infosfera/ideosfera ("Teksty z ulicy. Zeszyt memetyczny")

Termin

- mem: gr. mimesis, ang. memory, fr. même[3]

[3] Dawkins, Samolubny gen, 1976, s. 244.

Trzy pojęcia memu

1. mem jako gen kultury (memetyka: Dawkins, Blackmore, Dennet, Wilson, Brodie etc.)
2. mem jako gatunek wypowiedzi (mem internetowy *sensu largo*)
3. hybryda (1) i (2) (skuteczny mem internetowy, mem *sensu stricto*)

ad. 1 „rządzi" nami (wirus umysłu, informacja)

ad. 2 można go przygotować wg „przepisu" (przedmiot)

ad. 3 rządi się swoimi prawami, nie można go "zrobić" (zjawisko)

Czy można "zrobić" mem?

- „zaraźliwość memu": dodawanie komentarzy, rekonstekstualizacje, naśladownictwa, trawestacje, parodie[4]

[4] Kamińska, 2011, 64

Definicja memu wg Richarda Brodie

"Mem jest zawartą w umyśle jednostką informacji, która wpływając na przebieg określonych wydarzeń, przyczynia się do powstawania swoich kopii w innych umysłach"[5]

[5] Brodie 1997, 22

Definicja memu wg Limor Shifman

Memy to grupy jednostek treści (np. “Leave Britney Alone”).
Wymiary memetyczne:

- zawartość
- forma
- postawa (stance)
  - struktury uczestnictwa
  - ton i styl przekazu
  - funkcje wypowiedzi[6]

[6] Shifman, 2014, s. 40-41

Mem a wiral (wirus)

- Kołowiecki: przetworzenie vs. dokładna replikacja[7]
- Shifman: wariantywnoć (variability)

> *"podczas gdy wiral składa się z pojedycznej jednostki kulturowej (takiej jak film, zdjęcie lub żart), która rozprzestrzenia się w wielu kopiach, mem internetowy jest zawsze kolekcją tekstów"*[8]

[7] Wiktor Kołowiecki, 2012

[8] Limor Shifman, 2014, s. 56

Metodologia i korpus badawczy

Konteksty teoretyczne

- genologia i pragmatyka
  - Bachtin: gatunki mowy
  - Kristeva: intertekstualność, kolaż
  - Grice: implikatury konwersacyjne
  - Austin/Searle: akty mowy
  - Jakobson: funkcje mowy
- poetyka i krytyka dyskursu
  - Bachtin: kultura karnawału (dół materialno-cielesny, wulgaryzmy, parodia sacra)
  - Koselleck: przeciwstawne pojęcia asymetryczne (Grecy/barbarzyńcy, chrzescijanie/poganie, nadczłowiek etc.)
- geneza i autorstwo
  - Jenkins, Schaffer: kultura uczestnictwa
  - Lessig: kultura remiksu, kultura RW (nie: RO), sampling
  - Folklor internetowy (Netlor)

Korpus badawczy

- portale społecznościowe: twitter, facebook, vk, demotywatory, kwejk, uczuciopedia, etc.
- zakładki społecznościowe: wykop, Tumblr, Reddit
- encyklopedie: knowyourmeme, memowisko, chanarchive, encyclopedia dramatica etc .
- chany: 4chan, 8chan, krautchan, vichan, karachan, wilchan, heretyk, kiwichan etc.,
- okres zbierania danych badawczych: 2015-2017 (wybór przypadkowy/subiektywny)
- rozmiar korpusu: ok. 1300 jednostek
- daty utworzenia plików: 2003-2017

Problemy genologii memów internetowych

Próby systematyki

Genologia memów

Wybrane dotychczasowe propozycje

- Kołowiecki: szablonowe, komentujące oraz eksploatujące[9]
- Kozioł-Chrzanowska: demotywatory, lolkoty, memy a la Sztuczne Fiołki[10]
- Shifman: reaction Photoshops, photo fad, flash mob, lipsynch (libdub), Misheard Lyrics (Soramimi, Buffalax), Recut Trailers, LOLCats, Stock Character Macros, Rage Comics[11]

[9] Wiktor Kołowiecki, 2012
[10] Ewa Kozioł-Chrzanowska, 2014, s. 52
[11] Limor Shifman, 2014, s. 100 i dalej

Genologia memów

Kryteria klasyfikacji

1. **forma-nośnik**: słowo, obraz, dźwięk, ruchomy obraz
2. **temat**: osoby, grupy osób, zwierzęta, przedmioty, wydarzenia, zjawiska, istoty fikcyjne, alegorie itd.
3. **styl**: wysoki/niski, anime, foto, paint itd.
4. **funkcja**: ludyczna (poetycka), perswazyjna (konatywna), ekspresywna, metakomunikacyjna (metajęzykowa), poznawcza, fatyczna
5. **geneza**: oddolna/odgórna

Klasyfikacja wg formy/nośnika

1. mowa: formuły („Robić coś zanim to było modne"), skrzydlate słowa („Przypadek? Nie sądzę", „Szału nie ma")
2. pojedynczy obraz
   - szablony obrazkowe (image macro): jednolinijkowe (was a mistake), dwulinijkowe (hey kids), kilkulinijkowe (demotywatory, sztuczne fiołki etc.)
   - obrazki inne: diagram-góra lodowa, trollporady
3. ciąg obrazów
   - dwu, trzy: porównania
   - komiksy
4. dźwięk (?): fragmenty wypowiedzi z telewizji ("Będę grał w grę"), rozmowy telefoniczne, wypowiedzi celebrytów "poza sceną"
5. film
   - cytat filmowy: riposty wideo (John Travolta confusion)
   - remiks: podmiana napisów ("Hitler dowiaduje się")
6. gesty: planking, Lyndie England pose, „chytra baba z Radomia"

Klasyfikacja wg formy/nośnika

	słowo	brak słowa
brak obrazu	formuły, skrzydlate słowa	dźwięki nieartykułowane (?)
pojedynczy obraz	np. makra obrazkowe	gesty (photo fad)
seria obrazów	porównania, komiksy	komiksy bez słów
obrazu ruchomy	remiksy typu podmiana napisów lub lektor ("Hitler dowiaduje się")	bezsłowne cytaty filmowe (John Travolta confusion)

Klasyfikacja wg tematu

- osoby
  - jednostki
    - celebryci funkcyjni (politycy, prezydenci, papieże etc.)
    - celebryci właściwi (postaci historyczne, aktorzy, sportowcy, filozofowie etc.)
    - celebryci internetowi (vlogerzy, założyciele chanów)
    - postaci z doniesień prasowych (dziecko na plaży)
    - postaci charakterystyczne
    - przedstawiciele grup (zob. grupy)
    - everyman
  - grupy
    - wiekowe, płciowe, seksualne
    - religijne, etniczne
    - społeczności internetowe etc.
- zwierzęta: lolkat, góralki
- zjawiska, przedmioty
- postaci fikcyjne/alegorie (anime, rage faces, polandballs, żaba Pepe etc.)
- zrzuty ekranu

Klasyfikacja wg stylu/interwencji

- styl językowy: wysoki, średni, niski
- styl wizualny: fotografia, grafika komputerowa, rysunek: anima, "paint", etc.
- rodzaj interwencji
  1. cytat (wycięcie bez modyfikacji)
  2. remiks ("wklejenie" napisu, obrazka, dźwięku, animacji)
  3. resampling ("fotoszopowanie", modyfikacja dźwięku)
  4. zawartość w całości oryginalna (OC)

Klasyfikacja wg genezy

- oddolna: folklor internetowy, autor nieznany/zbiorowy (jak dowcip czy plotka), amatorzy (Sztuczne Fiołki, Hipsterski Maoizm, etc.)
- odgórna: stowarzyszenia (religijne, społeczne, polityczne), partie polityczne, prasa, reklama, biznes

Klasyfikacja wg funkcji

funkcja

- ludyczna (poetycka)
- perswazyjna (konatywna): riposta (emotikon wideo)
- ekspresywna
- metakomunikacyjna (metajęzykowa)
- poznawcza
- fatyczna

Przykłady

„Góra lodowa”

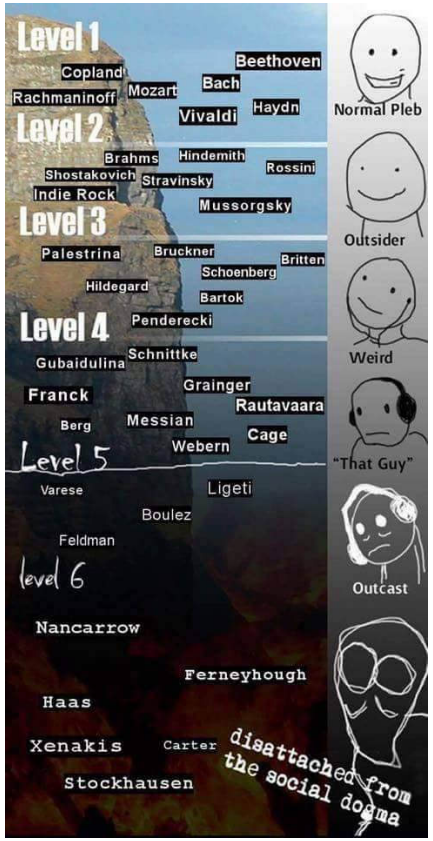

- Forma: obraz
- Styl: grafika komputerowa
- Rodzaj interwencji: remiks

„Góra lodowa”

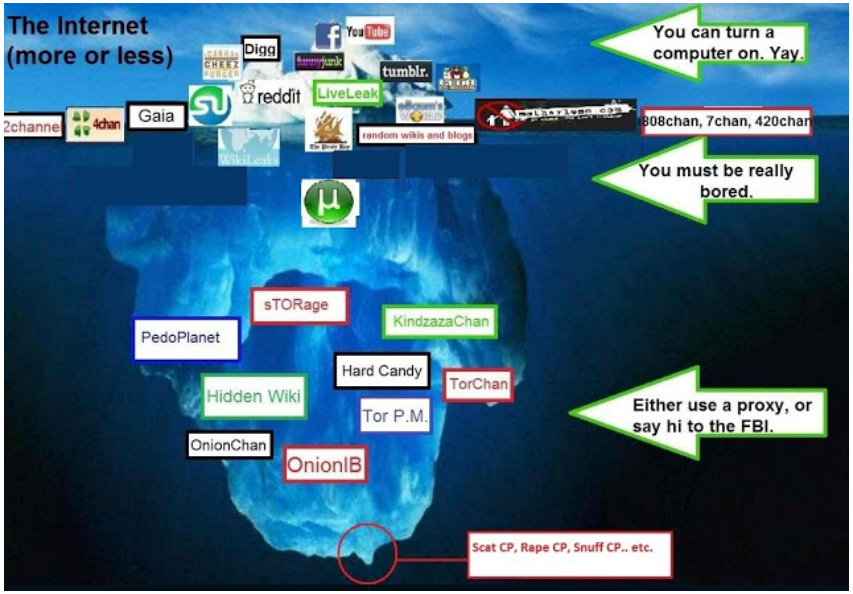

- Forma: obraz
- Styl: grafika komputerowa
- Rodzaj interwencji: remiks

Trollporady

- Forma: zestawienie obrazów
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

Trollporady

- Forma: obraz
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„... was a mistake”

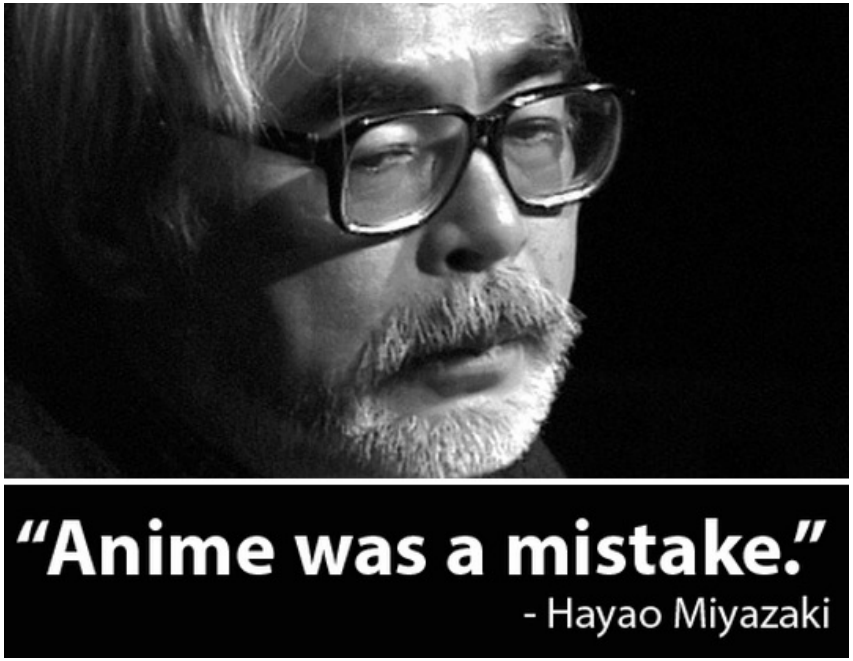

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„... was a mistake”

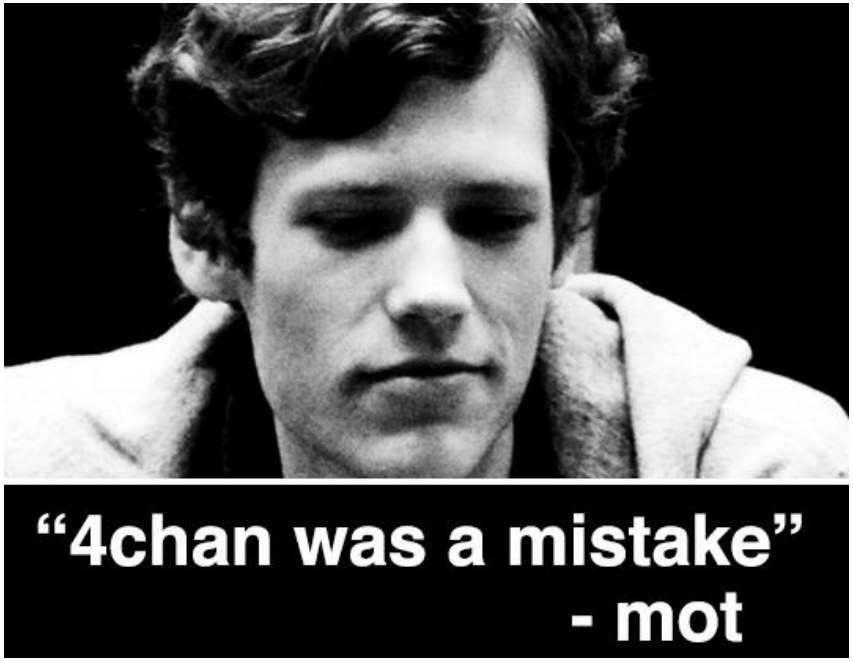

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„... was a mistake”

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„... was a mistake”

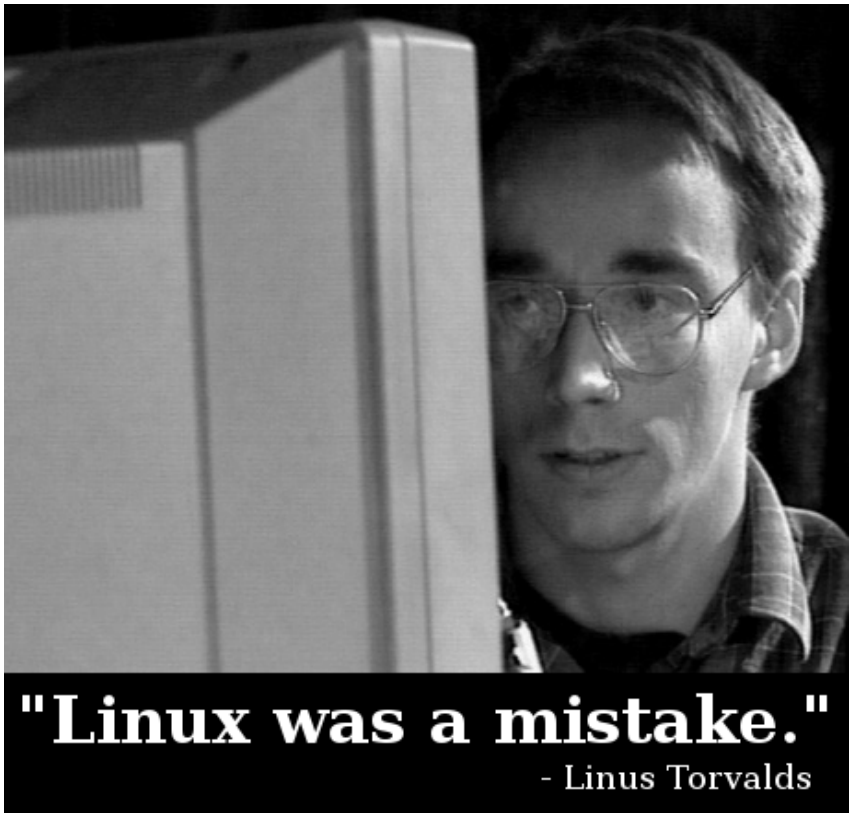

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„Hey kids”

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„Hey kids”

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„Hey kids”

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

„Hey kids”

- Forma: obraz
- Styl: rysunek
- Rodzaj interwencji: OC

Obrazy

- Forma: obraz
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: resampling

Ciąg obrazów

- Forma: zestawienie obrazów
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: cytat

Funkcja fatyczna: zagajenie

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

Funkcja ekspresywna: riposta/komentarz

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

Funkcja ekspresywna: riposta/komentarz

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

Funkcja ekspresywna: riposta/komentarz

- Forma: szablon obrazkowy
- Styl: fotografia
- Rodzaj interwencji: remiks

Bibliografia

1. Maciej Zaremba, Memy internetowe (2010-2011), „Media i Społeczeństwo" 2012 nr 2. <www.mediaispoleczenstwo.ath.bielsko.pl/art/060_zaremba.pdf>
2. Agnieszka Śliz, Demotywator — emblemat kultury uczestnictwa? (wokół problemów definicyjnych memów oraz memów internetowych), „Zagadnienia Rodzajów Literackich" 2014 z. 1.
3. Ewa Kozioł-Chrzanowska, Antyprzysłowia, memy, antyslogany. Kontrmówienie jako strategia komunikacji, „Socjolingwistyka" 2014 (28).
4. Wiktor Kołowiecki, Memy internetowe, jako nowy język internetu, „Kultura i Historia" 2012 nr 21, <www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3637>
5. Aaron Schwabach, Reclaiming Copyright From the Outside In: What the Downfall Hitler Meme Means for Transformative Works, Fair Use, and Parody, „Buffalo Intellectual Property Law Journal" (2012).
6. Limor Shifman, Memes in Digital Culture, Cambridge